

Summary

Makovetska L.O., Ptashnyk Y.O. **Geographical Analysis of Industry Administrative District: Current Status And Perspective (For Example Rozhysche Raion of Volyn Region).**

The article describes the social and geographical features formation of sectoral structure of industry. The modern industrial enterprises Rozhysche Raion by industries are analyzed. The main priorities and directions of investment activity in the industry Administrative Region are determined.

УДК 911.3

С.П. Скороход, С.І. Сюткін

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ В СУСПІЛЬНІЙ ГЕОГРАФІЇ

В статті розглядається еволюція людських уявлень стосовно простору, визначається сутність поняття «географічного» та «соціального» простору, встановлюється прямий зв'язок простору і часу, а також характеризуються основні підходи і методи просторового аналізу.

Постановка проблеми. Проблема просторового аналізу в суспільно-географічних дослідженнях є досить актуальною. На сьогодні поняття простору інтенсивно використовується у предметних концепціях різноманітних наук. Для географів таким поняттям є географічний простір. Не зважаючи на певні досягнення вітчизняних науковців у даній сфері, сьогодні залишаються дискусійними питання, що пов'язані з усвідомленням простору, в яких варто було б розібратися детальніше. Ще одним важливим чинником актуалізації просторового аналізу є потужний вплив глобалізаційних процесів, який призводить до загострення глобальної соціально-геоекологічної кризи, а також інтенсивного розвитку соціальних, економічних, морально-духовних проблем та інших негараздів, які потребують термінового вирішення. Названі причини вимагають негайного розгляду теоретико-методологічних засад для вирішення хоча б нагальних проблем в суспільстві.

Мета дослідження: розгляд теоретико-методологічних засад просторового аналізу в суспільній географії та можливість використання органами місцевого самоврядування, громадськими та іншими організаціями наведених підходів і методів для покращення соціального становища як в окремих населених пунктах, так і країні в цілому.

Викладення основного матеріалу. Поняття простору є багатогранним. Ще з давніх-давен простір усвідомлювався і відігравав особливу роль у житті людини. Він по-різному визначався, але завжди мав тісні зв'язки з потребами населення. Спочатку поняття простору було пов'язане зі спробами розуміння оточуючого світу та самоідентифікації. Кожні об'єкти чи явища первісна людина на-

магалася пояснити впливом різноманітних міфічних істот. Так утворилось релігійно-міфологічне сприйняття простору. В результаті виникали все більш складні і узагальнені сакральні образи, релігійні ритуали, формувалось язичество.

Пізніше, в античну епоху, сформувалось натурфілософське усвідомлення простору. Саме в цей час утворились перші наукові концепції сприйняття простору: субстанційна та реляційна. Представники субстанційного підходу (Демокрит, Епікур, Лукрецій) трактували простір як вмістилище – порожнину, в якій рухаються різні тіла. Реляційна концепція була сформульована в працях Аристотеля і Платона. Прихильники цієї концепції вважали, що порожнина існувати не може, тому простір заповнений місцями, які займають різні тіла.

На сьогодні з'являються численні спроби надати не лише філософське, а й узагальнене наукове визначення терміну «простір». За енциклопедичним словником «простір» є фундаментальним поняттям людського мислення, що відображає множинний характер існування світу та його неоднорідність [6].

Простір виконує багатофункціональну роль у житті людини. Питання просторового аналізу вивчають різні науки, зокрема психологія, медицина, фізика, економіка та багато інших. Серед них важливе місце посідає географія, оскільки вона досліджує різноманітні територіальні аспекти. Відповідно в даній науці виникає поняття «географічний» простір. В XIX столітті О. Гумбольдт та К. Ріттер сформували перші уявлення про концепцію географічного простору [8]. В середині XX століття американський географ Р. Хартшорн розвинув ідеї про простір та ввів поняття «час». Варто зазначити, що простір і час є найважливішими атрибутами в існуванні, розвитку, а відтак, і дослідженні будь-яких просторових, соціальних і природних систем. Прикладом цього є географічний поділ праці, геополітика, геостратегія, диференціація, інтеграція тощо [4]. Теорія відносності, створена відомим фізиком А. Ейнштейном, ще раз доводить єдність простору і часу. Дещо пізніше в суспільній географії стали використовувати поняття «соціальний» простір. Цей термін детально проаналізовано у багатьох працях українських географів: Л.М. Немець [2], Я.Б. Олійника [3], О.Г. Топчієва [5], О.І. Шаблія [7] та інших. За поданими авторами соціальний простір трактується як простір розвитку соціуму та соціальних подій.

Нині в Україні суспільна географія приділяє велику увагу регіональним дослідженням, що пов'язано зі збільшенням міжрегіональних диспропорцій розвитку та загострення соціальних проблем. Варто зазначити, що просторові аспекти фізико-географічних і суспільно-географічних досліджень часто збігаються, тому і методологія їх дослідження є загальною, але вони відрізняються в деяких деталях відповідно до особливостей досліджуваних проблем. Спочатку

розглянемо методологічні підходи, а потім і методи просторового аналізу з точки зору вирішення суспільно-географічних проблем. Основними з методологічних підходів слугують наступні: географічний, системний, синергетичний, інформаційний та історичний.

Географічний підхід є основою будь-яких фізико-географічних та суспільно-географічних досліджень. Він характеризується комплексністю та розглядом об'єкту дослідження у просторовому аспекті.

Системний підхід вирізняється: сукупністю елементів або підсистем, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємодії; цілісністю; інформаційністю; складністю та ієрархічністю системи. Отже, об'єкт суспільно-географічного дослідження в контексті даного підходу слід розглядати як велику, складну, відкриту, багаторівневу систему, яка функціонує у певному середовищі, а також взаємодіє з ним та іншими системами [1].

Стосовно синергетичного підходу, то перш за все, він проявляється детальним дослідженням якнайбільшої кількості факторів і процесів з метою якнайширше охопити функціональне середовище де відбуваються досліджувані процеси і явища. Варто зазначити, що синергетичний підхід має певні сходження з географічним підходом, але перший дещо удосконалений і акцентує увагу саме на взаємодії внутрішніх елементів і підсистем соціогеосистем. Тому з точки зору методології два дані підходи вдало доповнюють один одного.

Наступним у суспільно-географічних дослідженнях є інформаційний підхід. Він передбачає вивчення особливостей інформаційного обміну в соціогеосистемі, адже інформація є універсальною субстанцією, що проявляється у всіх зв'язках даної системи. Системний, синергетичний та інформаційний підходи взаємно доповнюють і вдосконалюють один одного. Системний підхід передбачає виділення системи та її компонентів, дослідження її зовнішньої і внутрішньої адаптації, синергетичний – дослідження внутрішньої взаємодії і формування еволюційного потенціалу, а інформаційний – вивчення процесів інформаційного обміну в соціальному просторі [1].

Останнім в цій характеристиці є історичний підхід. Він передбачає дослідження географічних об'єктів у розвитку. Важливість даного підходу полягає в тому, що всі явища і події, які відбуваються у соціальному просторі та у певний час, розглядаються як процеси. Слід зазначити, що за допомогою минулих процесів можна дізнатися не лише передісторію минулих явищ і подій, але й спрогнозувати варіант їхнього розвитку у майбутньому. Саме прогнозування є важливим елементом управління, адже за передбаченням майбутнього можна роз-

робити відповідний комплекс змін у суспільному середовищі для покращення його становища.

Методи просторового аналізу як у соціальному, так і фізичному просторі мають широке розповсюдження і використання. Основними з них є наступні: математично-статистичні методи, методи тренд-аналізу, методи розпізнавання образів та кластерний метод.

Суть математично-статистичних методів полягає в обчисленні модельних значень у контрольних точках або вузлах прямокутної сітки, що утворюються внаслідок перетину горизонтальних і вертикальних умовних ліній у досліджуваному просторі. Слід зазначити, що у класичних моделях поля, наприклад, для визначення будь-якої контрольної точки потрібно врахувати статистичні дані всіх опорних точок. В результаті таких обчислень можна отримати відповідні картосхеми певних потенціалів, що характеризують просторове розміщення географічних об'єктів на досліджуваній території.

Методи тренд-аналізу характеризуються більшою складністю дослідження географічних об'єктів і процесів у просторі. Обчислюються географічні величини у вигляді векторів, які складаються щонайменше з трьох компонентів та розраховуються у складному математичному рівнянні [1].

Також велику роль відіграють і методи розпізнавання образів, які використовуються в географії для створення багатовимірних класифікацій, тобто встановлення приналежності будь-якого нового об'єкту до класу відомих прототипів. Дані методи мають різні розрахункові схеми, які вдало описані в спеціальних наукових джерелах, тому немає сенсу розглядати їх детально. Слід зазначити, що ці методи через свою громіздкість та необхідність аналізу відносно великої кількості об'єктів не використовуються для створення локальних класифікацій.

Більш зручним для багатовимірної класифікації об'єктів у соціальному просторі є кластерний метод. Характерною для нього є багатокрокова ієрархічна класифікація, що дозволяє об'єднати географічні об'єкти у групи (кластери) таким чином, щоб дисперсія всередині групи була мінімальною, а між групами – максимальною. А саме: об'єкти, які об'єднані у спільну групу, повинні мати максимальну подібність між собою, а групи, які утворились внаслідок ієрархічної класифікації – максимальну різницю. Результатом застосування кластерного методу є так звана дендрограма, на якій відображаються всі зв'язки між об'єктами соціального простору відповідно до порядку формування кластерів.

Висновки. Проблеми просторового розвитку та аналізу постають серед низки найактуальніших для сучасного суспільства. Як бачимо, існує велика кількість підходів та методів просторового аналізу, що дозволяють дослідити су-

спільно-географічні проблеми та певною мірою посприяти їх вирішенню. Фахівці в галузі суспільної географії здатні розробляти на замовлення органів місцевого самоврядування або громадських організацій реальні механізми (моделі, прогнози) управління процесами різного рівня в соціальному просторі. Таким чином, при ефективному використанні даних розробок в місцевому та державному управлінні, покращиться еколого-соціально-економічна ситуація як в окремих населених пунктах, так і країні в цілому.

Література

1. Немець К.А. Просторовий аналіз у суспільній географії : нові підходи, методи, моделі [монографія] / К.А. Немець, Л.М. Немець. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 228 с.
2. Немець Л.М. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні / Л.М. Немець, Я.Б. Олійник, К.А. Немець. – К. – Харків : РВВ ХНУ, 2003. – 160 с.
3. Олійник Я.Б. Вступ до соціальної географії / Я.Б. Олійник, А.В. Степаненко. – К., 2000. – 204 с.
4. Сонько С.П. Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми : [монографія] / С.П. Сонько. – Київ : Ніка Центр, 2003. – 287 с.
5. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика / О.Г. Топчієв. – Одеса, 2005. – 632 с.
6. Философия : Энциклопедический словарь / Под ред. А.А. Ивина. – М. : Гардарики, 2004. – 1072 с.
7. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
8. Щодра О. Історична географія : Еволюція поглядів на предмет і завдання студій / О. Щодра // Вісник Львівського національного університету ім. Івана Франка, серія історична. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – № 48. – С. 282-296.

Summary

S.P. Skorohod, S.I. Siutkin. **Spatial Analysis in Social Geography.**

The evolution of human notions regarding space is considered, essence of the concept "geographical" and "social" space are defined, a direct relationship of space and time is established, and main approaches and methods of spatial analysis are described in the article.

УДК 338.3:330.59 (477.82)

Н.В. Краснопольська, Т.Ю. Швець

ВПЛИВ ВИРОБНИЧО-ЕКОНОМІЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ РАЙОНІВ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто особливості впливу зовнішніх факторів на формування показників рівня і якості життя населення адміністративних районів Волинської області. Проаналізовано основні показники виробничо-економічних факторів, а саме структуру та рівень зайнятості населення, структуру та спеціалізацію господарства, фінансове забезпечення (інвестиції) та рівень соціально-економічного розвитку регіону. Проведено порівняльний аналіз показників виробничо-економічних факторів, які впливають на рівень життя населення. На основі статистичних показників методом ранжування здійснено групування адміністративних районів Волинської області за виробничо-економічними показниками. Виявлено провідні адміністративні райони щодо кращого розвитку рівня життя населення. Визначено пріоритетні напрями регіональної політики щодо вдосконалення діяльності господарського комплексу області з метою підвищення рівня та якості життя населення.